

VJERONAUK IZMEĐU IGRE, RADA I RADOSTI

TVRTKO BEUS

Hotelijersko-turistička škola
Frankopanska 8
10000 Zagreb

Primljeno:
28. 7. 2006.

Izvorni
znanstveni rad

UDK
268

Sažetak

Tema »Vjeronauk između igre, rada i radosti« izrasta iz kršćanske vizije Boga i čovjeka. U središtu je kršćanskog navještaja Isusova Radosna vijest koja oslobađa i mijenja čovjeka. Zadaća je suvremenog vjeronauka prenositi iskustvo i znanje novosti evanđelja. Igra, rad i radost sastavni su dio navještaja. Veoma je važna osoba vjeroučitelja i pastoralnog djelatnika. Traži se posebna kvaliteta svjedočenja i djelovanja. Prvi dio promišljanja predstavlja teološko-katehetska polazišta za shvaćanje vjeronaučnog rada u perspektivi kršćanske radosti i vedrine. Drugi dio pokazuje rezultate istraživanja među zagrebačkim adolescentima koje otkriva kako oni gledaju na stvarnost igre i radosti u odnosu na vjeru, ali i koliko igru i radost pronalaze u današnjem pastoralu i vjeronauku. Treći dio donosi prijedloge i poticaje radi unapređenja vjeronauka pomoću igre, rada i radosti.

Ključne riječi: evanđelje, igra – rad – radost, vjeronauk, vjeroučitelj, adolescenti

UVOD

Lijepo je i pohvalno iskustvo vjeronauka, ali i svakoga drugoga nastavnog predmeta ukoliko se ostvaruje unutar kategorija igre, rada i radosti. U takvome su ambijentu (vjero)učenici motivirani za učenje, sabrano prate i sudjeluju u nastavi, dobro pamte i usvajaju gradivo, postupno prihvaćaju određene vrijednosti i stavove nošene radosnim i ugodnim poučavanjem i odgovom. Prekrasno je ako se djeca i mladi pronalaze u određenom predmetu, ako ondje susreću mir i ispunjenje, vedrinu i kvalitetu. Vrijedno je ako odgajanci kroz vjeronauk napreduju u svome duhovnom i životnom rastu.

Mnogi će vjeroučitelji zacijelo reći kako nije lako poučavati. Učenici nerijetko shvaćaju školu kao određenu prisilu, nuždu i

potrebu radi daljnjeg obrazovanja. Postoji i problem otuđenja i ovisnosti. Nedostaje obiteljsko i odgojno značenje škole. Nedostaje motivacije kod učenika, ali i kod učitelja. Upravo osmišljena igra, kvalitetan rad i svjedočka radost mogu pomoći ljepšoj i kvalitetnijoj nastavi. To se posebno odnosi na vjeronauk koji bi trebao posredovati radost koja oslobađa i mijenja, radost novoga života u Kristu. Radost, sloboda, ispunjenje, hrabrost, stvaralaštvo, ljubav, služenje, mir neki su od temeljnih polazišta kršćanske vjere. Kršćanstvo ne može biti umorno i staro u svome duhu i pojavnosti. Ono je uvijek znak i simbol neizrecive novosti darovane u prijateljstvu Boga prema čovjeku.

Čovjek stvoren na sliku Božju u svakom trenutku svoga razvoja ostaje biće igre, otvoren učenju, druženju, otkrivanju i stva-

ranju. Ostaje mlada osoba – dijete željno radosti, slobode, bezbrižnosti, vedrine i zajedništva.

Ulazeći u svijet vjeronauka – vjerovjesništva, naziremo fenomen odgoja sa svojim igrivim (ludičkim) oznakama. Kateheza i odgoj, učenje i vjeronauk uključuju fenomen igre i vedrine kao svoje bitne prirodne elemente.

1. TEOLOŠKO-KATEHETSKA POLAZIŠTA

Katolička teologija pomoću obilježja igre, rada i radosti kao elemenata božanske objave daje novo svjetlo stvarnosti kakvu znamo i živimo. Jako je bitno za svaku teologiju kakvu sliku o Bogu i čovjeku, kakvo svjetlo, kakvu spoznaju pruža o najvažnijim subjektima komunikacije u određenoj religiji. Svijest da je Bog igrač (*deus ludens*), svijest da je prijatelj, da je neizmjerljivo blizak čovjeku igraču (*homo ludens*) u dinamičnim vjere i ljubavi, ozbiljnosti i igre pruža novu sliku teorijskog i praktičnog vjerničkog promišljanja i življenja.¹

Pojedinac vjernik, član naroda Božjega, može u pouzdanju i povjerenju rasti u novosti i radosti života znajući da nije sam, da nije osamljen, da nije sputan raznim ograničenjima, zabranama, propisima, uredbama. Svjestan je da je prijatelj Božji i da mu je Svevišnji prijatelj. Osloboditeljska snaga i svijest kršćanske – katoličke vjere mora biti stalno prisutna. Ne smije se izgubiti iz vida dostojanstvo krsnoga poziva, dostojanstvo djece Božje, radost otkupljenja, veličina Kristove žrtve, veličina silaska Duha Svetoga i ljepota postojanja u Duhu Božjem. Katolički odgoj, svjedočenje Isusa Krista ljudima svih dobi treba svakako uključivati radosnu i dinamičnu otkupiteljsko-osloboditeljsku dimenziju Boga i čovjeka kao suradnika u igri novoga života.

Teološko-antropološki fenomen igre s korelatima radosti, ugone, slobode, ispunjenja i mira nalazi svoj puni izraz u katehetskoj i vjeronaučnoj primjeni. Ondje se događa učenje i susret – iskustvo i umjetnost učenja i odgoja – rasta i odrastanja.

U središtu svakoga kršćanskog navještaja ostaje poziv na obraćenje – prihvaćanje Radosne vijesti. Mora se osjetiti novost i ljepota, važnost i izazovnost Poruke, Riječi, Govora koji nadilazi prostor i proširućnost, vrijeme i uhodanost. Ne radi se samo o načinu navještaja (odgoja, rada), već i o sadržajno-životnoj biti postojanja i djelovanja.

Zbog najdublje vjernosti Bogu i čovjeku, Crkvi i liturgiji, ludičko-igriva dimenzija dio je svakog općeljudskog i kršćanskog odgoja. Stoga, s punim pravom možemo govoriti o odgoju i katehezi kao djelu igre i radosti – *educationis ludens* i *catechismus ludens*.

Razni dokumenti Crkve o odgoju i katehezi (vjeronauku) neizravno svjedoče radosno-igrivu i osloboditeljsku značajku katehetskog rada. Stvarnost igre u vjeronauku neizravno je prisutna po mnogim svojim konotacijama i izvedenicama (radost, sloboda, oslobođenje, pravila, dijalog, maštovitost, stvaralačka komunikacija...).

Koncilski dokument o kršćanskom odgoju poziva sve odgojitelje na trajno nadahnjivanje na Učiteljevu primjeru. Isus iz Nazareta darovao je jedinstvenu i trajno važeću (smjerodavnu) pedagogiju pristupa čovjeku kroz prijateljstvo, igru, priču, prisposode, usporedbe, slikovno učenje. Pružio je svu otvorenost duha i riječi. Kršća-

¹ Usp. I. GOLUB, *Dar dana šestoga*, Teovizija, Zagreb 1999, str. 25-64, 68-69; usp. J. HUIZINGA, *Homo ludens. O podrijetlu kulture u igri*, Naprijed, Zagreb 21992, str. 24-32; usp. T. BEUS, *Deus ludens – homo ludens – theologia ludens*, u: »Kateheza« 28(2006)2, 145-155.

ni su pozvani nasljedovati Gospodinov primjer: »Crkva je kao Majka dužna svojoj djeci dati takav odgoj po kojem će cijeli njihov život biti prožet Kristovim duhom, a svim ljudima pruža pomoć za izgradnju potpune ljudske osobe, za dobrobit ljudskog društva i za izgradnju humanijeg svijeta.«²

Učiteljsko (odgojiteljsko) zvanje traži »posebne kvalitete duha i srca, brižnu pripravu i trajnu spremnost na obnovu i prilagođavanje«³. Dovoljno je upitati se, u duhu naše teme, koliko su današnji pastoralni djelatnici, vjeroučitelji, odgojitelji spremni na obnovu Radosnom vijesću koja životno mijenja i uvodi čovjeka u igru novoga bitka. U tome smislu veliko je značenje evangelizacije koja teži »unijeti Radosnu vijest u svaku ljudsku sredinu«, te »čovječanstvo iznutra preobraziti, učiniti ga novim«.⁴

»Igrači« odgojitelji – vjerovjesnici pozvani su biti vjerodostojni i odgojiteljski. Traži se svjedočanstvo neverbalnog govora i prirodne vedrine. Apostolski nagovor pape Pavla VI iz 1975. godine i danas je aktualan kada govori o svjedočenju, o kršćanima, svjedocima, učiteljima: »Oni (...) posve jednostavno i neusiljeno zrače svoju vjeru u vrednote i svoju nadu u nešto što se ne vidi, o čemu se čovjek po sebi ne bi usudio ni sanjati. Takvim svjedočanstvom bez riječi kršćani u srcima onih koji ih vide kako žive neodoljivo izazivaju pitanje: Zašto su oni takvi? Zašto provode takav život? Što ih – ili tko ih – nadahnjuje? Zašto su među nama? – Već je takvo svjedočenje šutljivo ali vrlo snažno i djelotvorno razglašavanje Radosne vijesti. To je prvi korak u evangelizaciji.«⁵

Svjedočenjem vedrine i kršćanske (ljudske) radosti vjernici djeluju na svoj životni prostor, ambijent, kulturu. Sama kultura razvila se iz kulta, a kult iz igre (i obrnuto). Na taj, svjedočki i promišljen način govorimo o inkulturaciji kršćanske poruke, o

prožimanju svih kultura svjetlom i snagom evanđelja. O tome zorno promišlja dokument hrvatskih biskupa iz 1983. godine pod znakovitim naslovom: »Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri«⁶. Obnova kako ju je promatrala ondašnja Crkva s ovih prostora događa se upravo kroz radost koja svoj uzrok i svrhu nalazi u transcendentnim vidicima. Zadaća je kateheze i vjeronauka pripremati put Riječi, Vijesti, Radosti...

Od kršćana se traži stvaralačko pronosjenje kvalitete radosti u današnjem vremenu: »Oni (vjernici) samo žele – jednostavno, bez nametanja i sa zahvalnošću na neizrecivom Božjem daru – izraziti svoju vjeru da su, prema nedokučivu Božjem naumu, primili puninu Objave o spasenju svih ljudi u Isusu Kristu te da su dužni tu Radosnu vijest o Božjoj ljubavi prenositi ljudima svih vremena i svih prostora.«⁷

Prenošenje Radosne vijesti ljudima traži znalačko i savjesno pristupanje osobama u njihovu životnom trenutku. Religiozni odgoj i kateheza traže u darovanim životnim okolnostima ozdravljajuću i osloboditeljsku snagu novosti i neponovljivosti evanđelja. Potrebno je prožeti život katehiziranja »svjetlom i snagom evanđeoske osloboditeljske i spasiteljske poruke«⁸. Ne

² *Gravissimum educationis*, Deklaracija o kršćanskom odgoju, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti. Latinski i hrvatski*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 41993, br. 3.

³ *Isto*, br. 5.

⁴ PAVAO VI, *Apostolska pobudnica Evangelii nuntiandi* (8. prosinca 1975), Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2000, br. 18.

⁵ *Isto*, br. 21.

⁶ BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1983, br. 38.

⁷ *Isto*, br. 35.

⁸ *Isto*, br. 58.

radi se o nekoj subjektivnosti, već o savjesno i brižno pripremanoj katehezi. Naime, u katehezi je veoma bitno sa svom jasnoćom osvijetliti radost i zahtjeve Kristova puta.⁹

U navještaju Riječi koja oslobađa i mijenja bitno je poštovati određena pravila (igre). Nerijetko vjeroučitelji (makar i nesvjesno) zaboravljaju poštivati zakonitosti (vjero)odgoja koje dolaze od Božje pedagogije: inkarnacija, postupnost, prilagodba osobama, središnjost Isusa Krista, prednost međuosobnih odnosa...¹⁰ Neophodno je traženje novoga govora vjere i načina življenja vjere.¹¹ Potrebno je s povjerenjem i predanjem otvarati prostor djelovanju Duha koji u vjernicima ostvaruje plodove savršenosti: »ljubav, radost, mir, strpljivost, velikodušnost, uslužnost, dobrota, krotkost, vjernost, blagost, uzdržljivost, čistoća« (Gal 5,22-23).¹² Obnova u Duhu Svetome moguće je po uskrsnuću, a uskrsnuću prethodi umiranje grijehu, ograničenjima, robovanjima, formalizmu, hladnoći, sebičnosti. Po vlastitoj (osobnoj) obnovi počinje vrijeme intenzivne molitve, sabiranja i zajedništva.¹³ Crkva (p)ostaje prostor obnove, prostor zajedništva, učenja, odgoja, poučavanja i radosti. Kvalitetna kateheza i vjeronauk nadahnjuju se na pravim izvorima noseći novu snagu u sebi. Odgoj i obrazovanje u vjeri postaju put prema istini koja sa sobom nosi radost i sjaj duhovne ljepote.¹⁴

Sve ove pretpostavke otvaraju vjeronauku prostor da bude stvarnost koja doista nešto znači, koja obnavlja, koja mijenja, koja raduje, koja vodi. Na taj način mladi prepoznaju u vjeronauku životnu ponudu, ponudu koja je dio njih samih. Radostan, osloboditeljski i izazovan vjeronauk u kojem su učitelj i učenici subjekti i igrači u kvalitetnoj komunikaciji postaje iskustvo rasta u ljudskosti i slobodi.¹⁵

2. TERENSKO ISTRAŽIVANJE I PROSUDBA

Nakon brojnih znanstvenih teoloških i pastoralnih, liturgijskih i katehetskih promišljanja dolazi otvoreno i praktično pitanje: kakvo je stanje »na terenu«? Pitanje je koliko su današnji pastoralni djelatnici, svećenici, redovnici, vjeroučitelji svjesni prisutnosti »igre« u svome navještaju? Koliko se koriste ili bolje rečeno služe fenomenom igre u svome odgojno-obrazovnom nastupu (pristupu)? Svjedoče li radost Najradosnije vijesti u sadašnjici djelatno, svjedočki, poticajno, prirodno, životno? Kakvo znanje i kakvo iskustvo Boga stječu katehizanti u kršćanskim župnim zajednicama, u crkvama, obiteljima i vjeronaučnim učionicama (školama)? Jesu li vjeroučitelji spremni u svoj pastoralni i navjestiteljski rad prihvatiti stvarnost igre s brojnim korelatima? Jesu li spremni prihvatiti izazov igre, poučavati igrom i igrati se? Jesu li spremni u svome radu živjeti s vjeroučenicima u radosti djece Božje?

U traženju odgovora služimo se rezultatima terenskog istraživanja koje je provedeno među zagrebačkim adolescentima

⁹ Usp. IVAN PAVAO II, *Apostolska pobudnica Catechesi tradendae*, Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 29.

¹⁰ Usp. KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost – Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb 2000, br. 143.

¹¹ Usp. isto, br. 208-210.

¹² Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Katekizam Katoličke crkve*, Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 1832.

¹³ Usp. A. SCHNEIDER, *Na putovima Duba Svetoga*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove, Zagreb 1991, str. 133-137.

¹⁴ Usp. *Katekizam Katoličke crkve*, Hrvatska biskupska konferencija – Glas Koncila, Zagreb 1994, br. 2500.

¹⁵ Usp. HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA – NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, HILP, Zagreb – Zadar 2000, str. 157.

trećih razreda. Anketom je obuhvaćeno 140 vjeroučenika iz sedam srednjih škola.¹⁶ Svrha anketnog istraživanja bila je otkriti kakvu sliku o Bogu, Crkvi i vjeronauku nose u sebi današnji srednjoškolci – vjeroučenici. Koliko oko sebe naziru kršćansku radost? Koliko susreću novost Radosne vijesti u učenju i životu? Što misle o odnosu igre i vjere? Vjeruju li da se Bog »igra«?

Provesti anketu među mladima znači ući u svijet igre, ući u njihovu spoznaju zbilje s odgovorima koji otvaraju brojna pitanja. Potrebno je (pre)ispitati vjero-spoznajni svijet mladih, ali i vlastiti – vjeroučiteljski vjerujući svijet, osobne stavove, pristupe i ciljeve rada...

1. Smatraš li se vjernikom – katolikom?

- a) da – 97,9%
- b) ne – 1,4%
- c) bez odgovora – 0,7%

Prvo pitanje poslužilo je kao polazište za odmjerenje raznovrsnih nadolazećih pitanja. Velika većina anketiranih vjeroučenika izjasnila se vjernicima – katolicima. Sintagma »vjernik – katolik« važna je zbog jasnoće pojmova, temelja, polazišta. Svaka igra uključuje poštivanje određenih pravila. Ovdje (u anketi) ističemo potrebu za jasnoćom. Na vjeroučiteljima i drugim pastoralnim djelatnicima je zadaća što bolje upoznati povjerene im osobe s dovoljnom otvorenošću, jasnoćom i mudrošću. Važno je pritom poštovati pravilo diskrecije, ali i ostaviti prostora mašti, prirodnosti i iskrenosti.

2. Vjeruješ li u Boga

kakvoga nam predočuje Biblija?

- a) da – 81,4%
- b) ne – 15,0%
- c) bez odgovora – 3,6%

Prvo pitanje može lako ohrabriti, no ono upozorava na ozbiljnost teme. Premda se većina (81,4%) ispitanih izjašnjava da prih-

vaća Boga kakvoga nam predočuje Biblija, ne može se zanemariti gotovo 20% vjeroučenika koji se u svome odgovoru (možda ne i stavu) udaljuju od iskustva biblijskog Boga. Nije li tome »udaljevanju« ili distanci od biblijske objave doprinijelo dosadašnje učenje o Bogu? Pitanje je kakvu sliku o Bogu nose naši vjeroučenici. Je li Bog »Sudac, Policajac, Osvetnik, Moć, Sudbina, Energija, Nešto« ili se radi o Osobi koja ima Ime, koja zove na obraćenje, vjeru, život, ljubav? Možemo li zamisliti kakvo bi iskustvo na mlade ljude (pa i na djecu, odrasle i starije) imalo iskustvo (ili barem pojmovno znanje) Boga koji se »igra«? Možemo li naslutiti emotivno, slikovito, simboličko, imaginacijsko shvaćanje Boga koji se otkriva po tragovima ljepote, dobrote, istine, mudrosti – igre? Ne bi li »igrivo« znanje, mišljenje, stavovi o Bogu koji se objavljuje u najsavršenijem pojmu radosti, zadovoljstva, punine, sreće i ispunjenja mijenjali neke uhodane pretpostavke otvarajući mladu osobu – osobi biblijskoga Boga?

3. Koje je ime Božje?

- a) Jahve – 46,4%
- b) Isus Krist – 5,0%
- c) Otac – 4,2%
- d) Jahve i Krist – 2,9%
- e) Bog – 2,9%
- f) Jahve i Otac – 2,9%
- g) nema imena – 2,9%
- h) Svemoguć – 1,4%
- i) Spasitelj – 0,7%
- j) Duh Sveti – 0,7%
- k) bez odgovora – 30,0%

¹⁶ Anketa je provedena u svibnju 2006. godine u zagrebačkim školama: Sedmoj gimnaziji, Gimnaziji »Tituš Brezovački«, Prvoj tehničkoj školi »Tesla«, Tekstilno-tehnološkoj školi, Prehrambeno-industrijskoj školi, Školi za montažu instalacija i metalnih konstrukcija te Željezničko-tehničkoj školi. Iskreno zahvaljujemo svim vjeroučiteljima i vjeroučenicima na sudjelovanju u istraživanju.

Lijep i razumljiv način govora o igri Božjoj i ljudskoj (partnersko-suradničkoj igri) jest simbolika imena. Upoznati učenike s biblijskom simbolikom imena znači uvesti ih u veliko blago vjere koje se konkretizira u najdubljoj čovjekovoj intimi identiteta, postojanja i smisla. Svako biblijsko ime svjedoči ljepotu života oslikanu bojama mudrosti i znakovitosti. Iskustvo imena iskustvo je osobe koja ime nosi. Velik interes kod učenika bez sumnje će potaknuti promišljanje (razumijevanje) vlastitih imena u korelaciji s biblijskim imenima. Dinamična igra učenja brzo će se dogoditi. Čini se, nažalost, da mnogi adolescenti ne poznaju bogatu biblijsku simboliku imena. To se može zaključiti po tome što 30% učenika ne zna koje je ime Božje. Ostali odgovori pokazuju nedovoljno poznavanje novozavjetne objave Božje. Ne može se zanemariti ni određeni broj učenika koji tvrde da Bog nema imena. Pored svega, u odgovorima učenika očituje se svijest o bogatstvu Imena koje nadilazi mogućnost definiranja i isključivosti.

4. Što nam ime Božje govori o Bogu?

- a) s (određenim) odgovorom – 37,1%
 - »Jahve, da on postoji oduvijek i uvijek.«
 - »Jahve, ja sam koji jesam, on je tu, uvijek s nama i uz nas.«
 - »Govori nam da je Bog nešto u što nemamo pravo sumnjati.«
 - »Ja ga zovem samo Bog, za mene on – ona nema imena.«
 - »Nema ime, govori da je u svima nama.«
 - »Ime Božje je Jahve, govori da je Sve-moguć.«
 - »Otac Svemoguć – Stvoritelj neba i zemlje.«
 - »Otac – govori nam kako smo svi mi 'djeca Božja', tj. svima nam se pruža prilika da budemo vjernici.«
 - »Spasitelj, da će uzeti naše grijeha za otkupljenje.«

- »Ime Božje nam govori da mu se obračamo s poštovanjem i dostojanstvom.«
- b) bez odgovora – 62,9%

Zanimljiv je podatak da većina učenika nije znala odgovoriti na pitanje što im ime Božje govori o Bogu. Podatak je zanimljiv, ali i zabrinjavajući. Za biblijskoga čovjeka, ali i čovjeka Crkve, ime je svetinja, ime nešto znači, ime vrijedi. Od najveće je važnosti ime Božje. S obzirom na to da su brojni mladi ostavili pitanje neodgovorenim, možemo zaključiti s prethodnim komentaram da ne poznaju ljepotu igre imena u povijesti spasenja. Nisu upoznati s određenim temeljima vjere, s temeljima radosti otkupljene djece Božje. Donekle ohrabruju neki učenički odgovori koji odražavaju razmišljanje, stavove, uvjerenja, znanje.

Određeni odgovori adolescenata izražavaju svojevrsnu vjeru, iskustvo, stavove. Pokazuju shvaćanje Boga prema osobnim kategorijama subjektivnosti, prema učenom i življenom gradivu, prema trendovima i osobnim traženjima.

5. Vjeruješ li da se Bog igra?

- a) da – 32,1%
- b) ne – 38,6%
- c) bez odgovora – 29,3%

Vrijedno je doznati odgovor kako srednjoškolci gledaju na fenomen igre Božje. U vrijeme kada duboko proživljavaju prijateljstva, zabave, igru, šport, navijanje, radost odrastanja sa svim njegovim izazovima, na igru Božju odgovaraju s određenim čuđenjem. Gotovo 30% adolescenata nije znalo odgovoriti na pitanje. Gotovo isti broj ispitanika odgovara potvrdno. Najviše ih – gotovo 40% – odgovara niječno. Natpolovični broj ipak nije dosegnut – igra traženja, učenja, snalaženja i nesnalaženja u vlastitoj vjeri i spoznaji se nastavlja. Onih 29,3% bez odgovora pokazuju neizravnu otvorenost učenju preko kreativnih vjero-

učitelja, dušobrižnika, svećenika. 38,6% odgovara riječju »ne« na začudno i pomalo iznenadno pitanje. 32,1% ispitanika pokazuje optimizam. Gledano u cjelini anketiranih vjeroučenika, navedeni optimizam odražava određenu umjerenost, oprez, dosadašnje (ne)znanje. Odgovori na pitanje o igri Božjoj mogu biti svima izazov i poticaj na kreativnost vjeronauka, pastorala, homilije i kateheze. Mnogo toga još treba učiti i naučiti.

6. Kako se Bog igra?

- »Govoreći u prisposobama.«
- »Možda u pojedinim situacijama kada nas stavlja na kušnju.«
- »Promatrajući sretne ljude.«
- »Po prirodi – igra boja, igra zvukova, igra okusa, igra dodira.«
- »Ne u smislu da se poigrava nama. Igra je moguća, a to vidim u prekrasnoj prirodi.«
- »Tako da za svakog od nas postoji put po kojem On želi da idemo.«
- »Pametno i mudro.«
- »Ne bih se baš izrazila 'igra', ali mislim da su neke neobične stvari rezultat toga.«
- »Time da nam pruža sreću.«
- »Igra nogomet.«
- »Jer nas iskušava svojim djelima da postanemo bolje osobe.«
- »Igra se s ljudima onako kako se ljudi igraju jedni s drugima.«
- »Kao mali sam vjerovao, a i sada vjerujem.«
- »Ne mislim da se Bog igra jer igra označava nešto neozbiljno. Biblija najbolje prikazuje Boga.«
- »Vjerujem, ali ne znam kako.«
- »Da, jer ima smisla za humor pošto nas je stvorio.«
- »Vjerujem tako što je, kada nam se nešto dobro dogodi, sretan.«
- »Vjerujem da se igra, da je duhovit i šaljiv.«

Na pitanje kako se Bog igra odgovorilo je 25,7% učenika.

Gotovo 26% srednjoškolaca – polaznika vjeronauka koji su odgovorili na pitanje na koji se način Bog igra, pokazalo je mudrost i vjerničku intuiciju, spontano nalazeći točan odgovor. U odgovorima se zrcali blagi humor i iskrenost mladih. Navedeni odgovori svjedoče da i bez izravnog učenja o Bogu igraču i čovjeku igraču postoji iskustvo odnosno shvaćanje igre ne samo u antropološkom već i u teološko-vjerničkom promišljanju mladih osoba. Osim ovog afirmativnog iščitavanja odgovora, potrebno je ustvrditi da tri četvrtine (većina) vjeroučenika ne zna kako se Bog igra. Za većinu mladih ova je tema nova i nepoznata (neupoznata).

7. Opažaš li gdje u prirodi (umjetnosti, Bibliji, čovjeku...) tragove Božje igre?

Neki odgovori:

- »U biljkama, životinjama, čak i ljudima. Svi smo različiti, na neki način posebni.«
- »Da, u nama ljudima i svemu oko nas – svi smo njegova djela.«
- »Na svakome koraku.«
- »U stvaranju svijeta.«
- »Ne, jer sve što vidimo nije djelo Božje, Bog je strogo odvojen od materijalnog.«
- »Da, ljepote koje je napravio.«
- »Cijela priroda je trag Božje igre.«
- »Da, Bog je svakomu dao neki dar, tj. poigrao se i svakomu dao nešto posebno.«
- »Da, on je stvorio svijet i čovjeka. Prema tome, on i nama pomaže u igri kao Sudac.«

Indikativan je već i prvi učenički odgovor na pitanje gdje opažaju tragove Božje igre: »U biljkama, životinjama, čak i ljudima.« Sintagma »čak i ljudima« otvara prostor igrivosti Božje u čovjeku, ali također pokazuje oprez u shvaćanju igre. Igra je za suvremenike (u ovome slučaju srednjoškolce) »opterećena« raznim iskustvima, pojmovima i vrednovanjima. Iskustvo igre Božje u prirodi traži se i nalazi najčešće u

stvaranju, biljkama i životinjama, te u različitosti ljudi (identitetu pojedine osobe). To je u suglasju s prethodnim sličnim pitanjem. Bog je čovjeku blizak po igri povjerenih darova (sposobnosti), uspjehu u životu, sreći, dobroti... Nema opasnosti od panteizma zbog Božje neizrecivosti kao ni opasnosti od deizma zbog Božje prijateljske pomoći čovjeku u duhovnosti i pobožnosti.

8. Što znači riječ »evanđelje« u prijevodu na hrvatski jezik?
- a) zna odgovor 31,4%
 - b) ne zna odgovor 68,6%

Premda je pitanje vrlo konkretno, iznenaduje visok postotak vjeroučenika – gotovo 70% – koji nisu znali odgovoriti na temeljni pojam kršćanskog navještaja. »Evanđelje« nije samo pojam kršćanskog navještaja, ono je poruka, poziv, sadržaj, pristup, stil poučavanja u vjeri. Sedamnaestogodišnjaci koji su većinom osam godina pohađali osnovnoškolski vjeronauk, tri godine župnu katehezu – pripreme za sakramente i srednjoškolski vjeronauk, te slušali mnoge homilije, ne poznaju značenje riječi »evanđelje«. Također, treba upozoriti na gotovo podjednak postotak vjeroučenika (oko 32%) koji znaju što znači riječ »evanđelje« i onih koji tvrde da se Bog »igra«.¹⁷

Bilo bi zanimljivo istraživati značenje riječi »evanđelje« u kontekstu objave, ali i iskustva samih učenika. Potrebno je istraživati ne samo informativno, već i problemско-egzistencijalno sadržaj i kvalitetu navještaja i pouke. Tomu doprinosi nastup, pristup, postupci i prisutnost vjeroučitelja, župnih djelatnika i roditelja. Iskustvo je presudno u usvajanju određenog gradiva i spoznaja. Znanje otvara prostor iskustvu, stavu, praksi.

9. Koliko se među današnjim vjernicima – katolicima nazire radost djece Božje?

- a) mnogo – 10,7%
- b) dovoljno – 26,4%
- c) malo – 54,3%
- d) nimalo – 2,9%
- e) bez odgovora – 5,7%

Aktualno pitanje za suvremeni pastoral, katehezu i vjeronauk jest pitanje radosti kršćanskog navještaja, zajedništva, služnja, rada i dijaloga koje proizlazi iz same vjere da postoji živi i osobni Bog koji ima Ime, koji ulazi u spasenjski dijalog s čovjekom kao Otac, omogućujući nove odnose među ljudima. To se događa u neizrecivom susretu s nositeljem obnoviteljske radosti, Isusom Kristom. Duh Sveti, osobna ljubav Oca i Sina, nadahnjuje vjernike na međusobno zajedništvo i radost.

U spomenutoj vjerničkoj svijesti i uvjerenju, pitamo koliko je ontološka egzistencijalna milost i radost u Gospodinu prisutna u vjeronaučnom sadržaju i pristupu. Je li život današnjih vjernika takav da potiče radost, oduševljenje, zanimanje za Boga ljubavi i radosti, igre i zajedništva ili uskrsna radost još uvijek nije zaživjela? Najveći broj anketiranih adolescenata odgovara na način koji upozorava. Kršćansku radost djece Božje uočavaju malo, nedovoljno ili čak nimalo. Odgovori pozivaju na veća i sustavnija istraživanja. Pozivaju na promišljanje svoje vjere, te njezinih (možda i nesvjesnih) odjeka u drugima...

10. Pronalaziš li u vjeronauku u školi radost, igru i ispunjenje?
- a) da – 43,6%
 - b) ne – 42,8%
 - c) djelomice – 13,6%

Poticanju vjerničke radosti doprinosi na svoj način i školski vjeronauk ovisno o tome ima li kvalitetnu, stvaralačku i pri-

¹⁷ Usp. peto pitanje.

mjerenu komunikaciju kao dio svoga identiteta. Stoga je zanimljiv odgovor na pitanje, postavljeno učenicima trećih razreda srednje škole, pronalaze li u vjeronauku radost, igru i ispunjenje. Bez obzira na to što anketna istraživanja jedva mogu oslikati složenu situaciju vjeroučiteljskog rada u školi, dobiveni rezultat pruža određene spoznaje. Broj učenika koji u vjeronauku pronalaze radost i ispunjenje i onih koji ih ne pronalaze gotovo je izjednačen. U blagoj je prednosti skupina koja odgovara potvrdno (0,8% prednosti!). Nije zanemariv postotak onih mladih koji su se odlučili za opciju »djelomice« – 13,6%.

Svakako može i treba zabrinuti gotovo 43% mladih koji u vjeronauku ne pronalaze zadovoljstvo radosti i igre. Možda bi prosudba drugih školskih predmeta ublažila ovaj zaključak, ali gledajući iz perspektive vjeroučitelja, ne možemo biti potpuno zadovoljni. Svaki nastavni predmet postoji radi učenika, radi njihovoga što boljeg i kvalitetnijeg učenja, odgoja, susretanja, rasta i odrastanja. Radost i igra važne su značajke komunikacije, školovanja i rada. Konačno, pitanje je kako bi vjeroučitelji odgovorili na spomenuto pitanje. Koliko vjeroučitelji u konkretnom vjeronaučnom radu – s obzirom na razne teškoće, zahtjevnost poziva i složenost svijeta današnjih mladih i školskih ustanova – pronalazi radost, igru i ispunjenje?

11. Pronalaziš li na misi radost, mir i ispunjenje?

- a) da – 44,3%
- b) ne – 42,1%
- c) djelomice – 12,9%
- d) bez odgovora – 0,7%

Sakrament euharistije – izvor i vrhunac kršćanskoga života – trebao bi biti noseća snaga i nadahnuće u životu vjernika. Radost, mir i ispunjenje subjektivne su kategorije i popratni znakovi raspoloženja

vjernika i unutrašnjeg događanja. Govoreći psihološkim i pedagoškim rječnikom, važno je da euharistija bude vrijednost, pounutarnjena i proživljena u slobodi osobe. Važno je da osobno sudjelovanje vjernika u nedjeljnoj gozbi – Gospodnjoj večeri – prate stavovi prihvaćanja, radosti i vedrine.

Na pitanje o osobnoj radosti, miru i ispunjenju na misi srednjoškolci su odgovorili slično kao i na prethodno pitanje koje se odnosilo na školski vjeronauk. Ipak, neke podatke treba istaknuti. Manje od polovine anketiranih mladih na pragu zrelosti (44,3%) pronalazi na misi radost, mir i ispunjenje. Razmjerno je visok postotak onih koji su odgovorili niječno (42,1%) i onih koji se kolebaju u odgovoru (12,9%). Valja pretpostaviti da su ovi omjeri u pozitivnoj korelaciji s pohađanjem odnosno nepohađanjem misnih slavlja. Kvaliteta sudjelovanja na misi svakako nije nevažna. Nije također nevažno kakvu sliku (simbol) ostavlja predsjedatelj slavlja, propovjednik, zbor, cjelokupna zajednica vjernika na svijet mladoga čovjeka.¹⁸ Suradnja župnika, vjeroučitelja i vjeroučenika može mnogo doprinijeti kvalitetnoj pripremi misnih slavlja. Važno je da ne ponestane uzajamnog duha solidarnosti, stvaralaštva, inicijative, poniznosti i vjerničke otvorenosti.

12. Svjedoči li tvoj svećenik – župnik vjeru radosno, poticajno i oduševljeno?

- a) da – 50,0%
- b) ne – 16,4%
- c) djelomično – 32,9%
- d) bez odgovora – 0,7%

¹⁸ Pored svega iznesenoga ne treba zaboraviti da misna slavlja koja uključuju (ponažočuju) otajstvena događanja nadilaze mogućnost kvantitativnih prosudba i mjerenja. Istraživanja su korisna i vrijedna radi bolje pripreme misnih slavlja i povezivanja vjere i života.

Nešto bolju ocjenu od one koja se odnosi na radost vjeronauka i misnih slavlja srednjoškolci daju svomu svećeniku i župniku. Postotak nije ni visok ni nizak (50,0%). Ipak, ne može ne zabrinuti podatak da druga polovica anketiranih izražava određeno nezadovoljstvo svojim svećenikom (16,4%), te podijeljenost stavova (32,9%). Rezultati su tek djelomično dobri. Daka-ko, nije realno očekivati veoma visok postotak pozitivne percepcije crkvenih zaređenih službenika, ali treba raditi na liku i profilu današnjih dušobrižnika. Najznačajnija pouka u vjeri jest svjedočanstvo života, svjedočanstvo vjere koja se živi radosno, poticajno i oduševljeno. Mladi su posebno osjetljivi na dosljednost i vjerodostojnost zadanih autoriteta.

13. Svjedočiš li ti kao katolkinja / katolik svoju vjeru radosno, ponosno i hrabro?

- a) da – 53,6%
- b) ne – 8,6%
- c) djelomice – 35,7%
- d) bez odgovora – 2,1%

Nakon niza pitanja koja su analizirala učeničku percepciju vjere, vjeronauka, mise, svećenika, u ovome posljednjem anketnom pitanju adolescenti su trebali prosuditi vlastitu vjeru u odnosu na radost kršćanskog svjedočanstva. Zanimljivo je da su ovdje postoci najbolji (najviše potvrđnih odgovora) u pogledu vlastite situacije. Gotovo 54% vjeroučenika izjavljuje da svjedoči svoju vjeru radosno, ponosno i hrabro, a otprilike 36% ispitanih djelomice svjedoči vjeru. Manje od 9% adolescenata odgovara niječno. Postotak radosnog svjedočenja adolescenata, prema njihovim odgovorima, dvostruko je ili trostruko bolji od svjedočenja svećenika, vjeroučitelja, zajednice vjernika.

U ovome pitanju nije bila riječ o tome tko je bolji (veći) vjernik, već je pozornost

bila usmjerena na radosno, ponosno i hrabro svjedočenje svoje vjere. Problem je koliko su vjeroučenici egzistencijalno i osobno upoznati s vrijednošću kršćanske poruke i ponude koja vodi radosti i igri otkupljenih kao i koliko su upoznati sa samim fenomenom svjedočenja vjere u vlastitom životnom ambijentu (misije). Pitanje je jesu li svjesni važnosti i ljepote misijskog življenja i svjedočenja vjere. U analizi dobivenih rezultata ne može se osporiti subjektivnost učenika (određeni egocentrizam), ali i njihova osjetljivost i usmjerenost na kvalitete ljepote i istine, radosti i mira, igre i zadovoljstva.

3. PRIJEDLOZI I POTICAJI ZA VJERONAUČNI RAD

Suvremeni odgoj, školovanje i vjeronauk traže primjerenu kvalitetu koja uključuje vjernost Bogu i čovjeku, vjernost darovanom pokladu vjere i ljudskoj naravi. Potrebno je dosta mudrosti i vjere za svjedočenje najdubljih istina današnjem čovjeku. Anketa provedena među određenim brojem zagrebačkih adolescenata pružila je više korisnih spoznaja za daljnje promišljanje. U središtu je poziv i zadaća – provodjenje kvalitetne integracije teorije i prakse, željenog i mogućeg, planiranog i ostvarenog, učenog i življenog. Sljedećim prijedlozima i smjernicama predstavljanim u deset tvrdnji želimo pomoći ostvarenju ove zadaće i poziva.

Prva tvrdnja

Vjeronauk se kao predmet ostvaruje između igre, rada i radosti. Svoj igrivi i radosni karakter nalazi u teologiji – spasenjskoj igri i dijalogu Boga i čovjeka.

Biblijska spoznaja Boga, kako uči crkvena predaja, događa se na simbolički način u obliku igre. Čovjek je od pradavnih vremena biće igre. Bog poštuje čovjekovu stvo-

renu narav, njegovu lucidnost i kreativnost. Čovjeku igre Bog prilazi postupno, mudro i pedagoški. Otkriva se po znakovima, simbolima, po tragovima, igri. Sav svijet sa svim svojim bićima je prelijepo svjedočanstvo stvaranja i Stvaratelja. Bog se otkriva kao najsavršeniji Igrač. Beskrajno voli čovjeka pored svih kršenja igre. Očituje se kao Igrač koji i čovjekove krivudave poteze radosno pravilno usmjeruje. Pokazuje kako odgajati i učiti. Najbolji Učitelj – Isus iz Nazareta govori učiteljima svih vremena. Govori u prisposodobama. Govori simbolički. Ostavlja prostor iskustvu. Ne osuđuje. Omogućuje izbor, novi početak, radost, strpljivost, praštanje, otkupljenje. Sudbinska igra spasenja očituje se u životu Crkve silaskom Duha Svetoga, koji pokazuje istinu, mudrost i smjer hoda. Dinamika igre postoji u teologiji, u liturgiji, narodu Božjem, eshatologiji, mistici. Vjeronauk je predmet učenja igre prema Božjem planu, predmet radosnog učenja povijesti spasenja i pravila vjere.

Druga tvrdnja

Igra, rad i radost odgovaraju dubokim ljudskim iskustvima učenja i odrastanja. Učenjem kroz igru i radost ostvaruje se kvalitetna i kreativna intrapersonalna, interpersonalna i transpersonalna komunikacija.

Jedan od glavnih ciljeva vjeronaučne nastave jest uspostavljanje istinskih, kvalitetnih odnosa sa sobom, s drugim ljudima, s prirodom, s Bogom, sa sveukupnom stvarnošću.¹⁹ U vremenu pluralizma i relativizma vjeronauk predstavlja čvrsto uporište za rast u pravoj istini i kvaliteti života. Osmišljena igra učenja i odrastanja s radošću i zadovoljstvom koje nosi sa sobom omogućuje kvalitetnu komunikaciju.²⁰ Kroz igru se najbolje uči. Igra u vjeronauku teži kvalitetnoj, stvaralačkoj komunikaciji. Kvalitetna komunikacija ostvarivana na više razina i u različitim intenzitetima pomaže emocional-

nom, kognitivnom i duhovnom intelektualnom rastu povjerenih osoba. Čovjek prelazi, nadilazi granice pasivnosti i površnosti. Na taj način kvalitetna i njegovana komunikacija postaje put prema većoj vjeri, nadi i ljubavi. Biblijski Bog objavljuje se kao biće neizrecive ljubavi i zajedništva. Objavljuje se kao komunikacija – davanje i primanje. Koncilna definicija Crkve govori o Crkvi – narodu Božjem kao zajednici i zajedništvu (lat. *communio*).²¹ Vjeronauk koji se definira kao »stvalački komunikacijski čin« bitno teži komunikaciji i dijalogu.²² Igra sa svojim mnogim pravilima postaje put učenja komunikacije, učenja u poniznosti i otvorenosti, hrabrosti i stvaralaštvu hodeći prema biblijskoj i koncilskoj komunikaciji – zajedništvu i dijalogu djece Božje.

¹⁹ Usp. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri*, br. 47-48.

²⁰ Usp. knjige s mnoštvom korisnih primjera: R. ANIĆ, *Vježbe za rad s mladima*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1998; K. BUNČIĆ – Đ. IVKOVIĆ – J. JANKOVIĆ – A. PENAVALA, *Igrom do sebe. 102 igre za rad u grupi*, Alinea, Zagreb 21994; E. RISATTI (ur.), *Igrajte se s nama*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 32004; J. JANKOVIĆ, *Sukob ili suradnja*, Alinea, Zagreb 1996; D. TEŽAK – M. ČUDINA-OBRAĐOVIĆ, *Priče o dobru i priče o zlu. Priručnik za razvijanje moralnog prosuđivanja u djece*, Školska knjiga, Zagreb 1993; M. UZELAC – L. BOGNAR – A. BAGIĆ, *Budimo prijatelji. Priručnik odgoja za nenasilje i suradnju. Pedagoške radionice za djecu od 6 do 14 godina*, Mali korak, Zagreb 1997.

²¹ Usp. M. KEHL, »*Communio*« – vizija koja nestaje?, u: »Svesci« (1997)89-90, 3-6; A. T. FILIPOVIĆ, *Komunikacija u vjeronauku i katezezi*, u: »Kateheza« 27(2005)4, 297-310.

²² Usp. J. BARIČEVIĆ, *Katehetsko-komunikacijski pristupi u susretu s biblijskim tekstovima. O nekim uvjetima za kvalitetnu i što cjelovitiju komunikaciju s biblijskim tekstovima u religioznom odgoju i katezezi*, u: »Diacovensia« 2(1994)1, 110-145; ISTI, *Tipovi komunikacije u katezezi*, u: ISTI (ur.), *Permanentni odgoj kršćanske zajednice. Zbornik V. katehetske ljetne škole u Zagrebu 1975.*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1977, str. 167-177. Usp. također: H. FRANTA – G. SALONIA, *Comunicazione interpersonale*, LAS, Roma 1979.

Treća tvrdnja

Stvarnost igre u vjeronauku označava obvezno poštivanje određenih pravila učenja, rada, dijaloga, stvaranja. Važno je upoznati se, prihvatiti i dosljedno ostvarivati pravila igre.

Postojanje igre u vjeronauku ne znači umanjivanje vrijednosti vjeronauka zbog ludičnosti koja bi bila svojstvena samo djeci. Stvarnost je obrnuta. Vjeronauk pomaže u učenju umijeća igre. Pomaže kvalitetno se i pošteno igrati. Pomaže reflektirati, ali i stvarati igru. Upravo igra omogućuje ozbiljno i odgovorno shvaćanje i prihvaćanje vjeronauka kao životne ponude koja teorijski i praktično uči temeljnim vrijednostima sretne sadašnjosti i budućnosti. Pravila i zapovijedi bez igrivog naboja radosti i zadovoljstva postala bi opterećenje. Igra bez pravila i zapovijedi bila bi anarhična i besmislena. Pitamo li kojim pravilima uči vjeronauk, treba imati na umu mnoge mogućnosti. Ipak, nisu sve mogućnosti jednako važne i vrijedne. Katkad pastoralni djelatnici – vjeroučitelji zaboravljaju na hijerarhiju vrijednosti. Principi i zakoni ne smiju biti iznad čovjeka niti sami sebi svrha. Ostvarenje moralno sretnog i uspješnog pojedinca – spašene osobe postaje svrha pastoralnog zauzimanja.²³ Za tu je dugoročnu i složenu djelatnost potrebno savjesno pripremati uvjete. Prije početka školske godine treba sebi i drugima jasno zacrtati pravila, svrhu i ciljeve vjeronaučne nastave. Poštivanje jasnih i prihvaćenih pravila igre pomaže redu, radu i radosti.²⁴

Četvrta tvrdnja

Vjeronauk je pomoć mladoj osobi u vjerničkom povezivanju rada i radosti kroz igru i odgovornost. Osposobljava za kreativno uključivanje u svijet rada – integraciju vjere i života.

U vrijeme kada se školarci nerijetko otuđuju od škole, izbjegavaju nastavu, pro-

nalaze se u »kafićima«, a ne u školi, vjeronauk je svojevrstan znak – simbol kvalitete. Vjeronauk ne bi trebao biti dodatno opterećenje zbog mehaničkog učenja mnoštva činjenica koje ne zahvaćaju iskustvo. Vrijedan je ukoliko gradivo posluži buđenju vjere. Važno je da se »upali vatra«. Pradavno udaljavanje čovjeka od Boga ostavlja kao posljedicu odvajanje rada od radosti: zemlja rađa trnjem i korovom, čovjek radi u znoj lica svojega, odnosi među ljudima su na razini gospodarenja i prisile.²⁵ Novozavjetno prihvaćanje križa s nadom u uskrsnuće postaje novo iskustvo koje pokreće. Zato je potrebno vratiti radost u rad, povezati ove dvije riječi – koje su lingvistički tako bliske – i uvesti ih u najskrovitiji dio vlastitog života i života svojih učenika. Lijepo je rađa li rad radošću, a nastava ugodom i zadovoljstvom.²⁶ Potrebno je pripremati za život, za blagoslovljeni rad u poštenju i mudrosti vjere.

Peta tvrdnja

Tema o Bogu i čovjeku kao igračima, kao partnerima u igri u vjeronaučnoj nastavi baca novo svjetlo na vjeru – odnos prema Bogu i čovjeku. Bitno je teorijski i praktično uvesti vjeroučenike u biblijsko-vjerničku stvarnost igre, radosti i slobode.

Osim što je igra izvršno sredstvo učenja, buđenja interesa i povezivanja ljudi u određenoj skupini, tema igre u kontekstu povijesti spasenja treba postati sastavni dio gradiva. Može neizravno biti u obradi neke teme. Npr. pojam plesa, smijeha, gozbe,

²³ Usp. J. E. VECCHI, *Salezijanska duhovnost*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2002, str. 65-71.

²⁴ Usp. D. C. GOSSEN, *Restitucija. Preobrazba školske discipline*, Alinea, Zagreb 1994, str. 56-69.

²⁵ Usp. A. REBIĆ, *Stvaranje svijeta i čovjeka*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1996, str. 118-119.

²⁶ Usp. I. GOLUB, *Najprije čovjek*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2004, str. 81-82. Usp. također W. GLASSER, *Nastavnik u kvalitetnoj školi*, Educa, Zagreb 1999, str. 43-51.

veselja, imena u Bibliji u odnosu čovjeka i Boga mijenja uhodanu sliku – shvaćanje. Tada ti za neke ljude specifično ljudski čini prestaju biti sekularna stvarnost, a postaju tragovi božanske ljepote, mudrosti i brižnosti. Moguće je pripremiti prekrasne katehetske i vjeronaučne susrete na temu: »Igra li se Bog?«, »Bog Igrač«, »Božja igra«, »Igra u Bibliji«, »Igra u bogoslužju«, »Kakav sam igrač?« itd. Osim predavanja, igre, referata, mogu se napraviti kreativne radionice – rad na biblijskom tekstu, igranje biblijskih uloga, meditacija, fotogovor, fotomeditacija, promatranje plodova prirode, popunjavanje semantičkih polja u bremenitim biblijskim izrazima itd.²⁷ Vjeronauk igrivo-radosnom sastavnicom stvaralaštva i komunikacije postaje promotor rasterećenja nastave i nova snaga uspješnog učenja vrijednosti i znanja.

Šesta tvrdnja

Vedrina i radost trebaju biti prisutne kao sadržaj i stav, kao poruka i ponuda, kao pristup i odnos, kao čin i svjedočenje. Svjedočka uloga vjeroučitelja je veoma važna.

Katolički vjeronauk gubi svoj smisao i svrhu ostane li bez radosti, svjetla, nade. Strogoća i hladnoća pristupa, česti predavački sustavi bez komunikacije, učenje bez razumijevanja i motivacije poput biblijskog su sjemena koje pada na kamenito, trnovito ili plitko tlo bez mogućnosti daljnjeg rasta i donošenja ploda. Vedrina i radost kao oznake vjeronauka nisu neki izvanjski atributi već duboki stavovi nastali i hranjeni u bliskosti s Gospodinom, posebno u euharistijskim slavljinama i molitvi. Nije dovoljno govoriti o otkupiteljskoj žrtvi, o utjelovljenju, o posinovljenju, o posvećenju, o blagoslovima, prorocima i svecima ako nedostaje vlastito iskustvo i primjer – primjer novoga života u Kristu.²⁸ Temeljne činjenice vjere mogu se i moraju pored svih kušnji i teškoća očitovati u svagdašnjem radu

i pristupu. Nekada nije potrebno ni govoriti. Duhovno stanje jasno se razabire.

Sedma tvrdnja

Po kvalitetama igre, kreativnog rada i radosti vjeronauk pomaže u borbi protiv otuđenosti i ovisnosti. Objavljuje evanđelje kao središnju poruku otkupljenja usmjerenu najdubljem ostvarenju i sreći.

Veliko je blago pomogne li nastava vjeronauka ali i izvannastavne aktivnosti i neformalni susreti buđenju temeljnog povjerenja, vjerničkog optimizma i altruizma kod djece i mladih. Veliko je blago ako se u taj proces kroz posebne susrete uvedu i roditelji. Velika je sreća ukoliko djeca i mladi pored izostanka obiteljskog odgoja u vjeri zavole učenje Krista i Crkve, učenje Biblije i vjere. Učenici problematični po ocjenama, izostancima i ponašanju posebno su dragocjeni na vjeronauku. Traže posebnu pozornost, služenje i angažman.

Mnogi ovisnici traže ruke koje blagoslivljaju i prihvaćaju Kristovim riječima i snagom. Katkad traže samo ljudskost i prijateljstvo.²⁹ Potrebno je vratiti povjerenje i radost života u Duhu.³⁰ Zbog tih razloga korisni su susreti u manjim skupinama, pastoralne konzultacije, hodočašća, izleti (navrijeme planirani i osmišljeni). Koristan je izvannastavni i nastavni rad integrativno-terapijskog tipa, druženja, komunika-

27 Usp. A. G. ŠABIĆ, *Komunikacija s Biblijom kao književnomjjetničkim djelom*, u: »Bogoslovska smotra« 51(1991)3-4, 232-242. Usp. također A. HOB-LAJ, *Od zrna do kruha. Priručnik za odgojitelje i učitelje uz Dane kruha*, Školska knjiga, Zagreb 1995, str. 5-14. Vidi također: *Na tvoju riječ. Kateheze za mlade*, Glas Koncila, Zagreb 2004, str. 63-70.

28 Usp. T. IVANČIĆ, *Svjedočki vjeronauk*, u: »Kateheza« 20(1998)4, 307-316; Š. MARASOVIĆ, *Lik vjeroučitelja za treće tisućljeće*, u: »Kateheza« 20(1998)1, 4-15.

29 Usp. D. C. GOSSEN, *Restitucija. Preobrazba školske discipline*, nav. dj., str. 48-49.

30 Usp. T. IVANČIĆ, *Hagioterapija. Duhovna medicina (priručnik)*, Teovizija, Zagreb 31997, str. 23. i 53.

cije, meditacije, igre – individualni i skupni susreti i učenje.³¹ Kreativni pristup fenomenu otuđenja i ovisnosti pomaže razvoju prosocijalnih vještina – učeničkoj solidarnosti.³² Nadasve je korisno nepokriveno svjetlo evanđelja koje iz vlastite (darovane) perspektive pokazuje put (Mt 5,14-16). Velika je žalost za učenike pohađati godinama vjeronauk, a ne upoznati Radosnu – Najradosniju vijest u povijesti čovječanstva. Vjeronauk teži čovjekovu samoostvarenju, ostvarenju najboljih potencijala – sreći pojedinca i skupine živeći kršćanski nauk. Vjeronauk je ponuda radosti koja uspravlja, ozdravlja i nadahnjuje.

Osmi tvrdnja

Umjetnost i kultura s mnogim svojim oblicima kreativnosti i imaginacije ulaze u igrivi odnos s vjeronaukom. Korelacija vjeronauka i umjetnosti otvara prostor povezivanju i prožimanju ljepote i dobrote, istine i cjelovitosti.

Umjetnost i kultura razvile su se iz igre. Rad i radost nerazdvojno su povezani s umjetnošću. Umjetnost je srodna i bliska suradnica vjeronauku koji je otvoren stvarnosti lijepoga i vrijednoga, dobrog i istinitoga. Svoju korelaciju s umjetnošću vjeronauk ostvaruje osobnim i stvalačkim susretima s biblijskim i drugim književno-umjetničkim tekstovima. Biblija kao najčitanija knjiga na svijetu i nadahnuta riječ Božja ujedno je remek-djelo u povijesti umjetnosti. Dobro i korisno druženje s Biblijom biva osnaženo literarnoumjetničkom komunikacijom s Božjom i ljudskom riječi. Potrebno je savladati zakonitosti – igru poetskog i proznog u riječi koja je i pojedinačna i opća, rečena i neizrečena, vremenska i nadvremenska, pisana i življena. Postoje mnoge korisne metodičke upute za rad s Biblijom.³³ Ponekad se više različitih likovnih reprodukcija nekoga biblijskog motiva mogu usporediti s biblijskim

tekstom. Prije toga reprodukcije se uspoređuju i vrednuju. Svatko zauzima svoj osobni stav. Nastaje igra govorenja i slušanja, gledanja i poniranja... Otvorene su mnoge mogućnosti za inovaciju i kreaciju.³⁴

Deveta tvrdnja

Suvremeni vjeronauk povezuje šport i športski duh s izvođenjem konkretne nastave. Korelacija i inkulturacija veoma su korisne – povezivanje duha i tijela, vjere i vježbe, učenja i igre, rada i radosti.

Inkulturacija kao povezivanje i prožimanje vjere i kulture uključuje uzajaman proces primanja i davanja. Posebno značajna inkulturacija za današnju mladež jest

31 Usp. R. TORRE, *Droge. Dugo putovanje kroz noć*, Promotor zdravlja, Zagreb 2001, str. 30. i sl.; S. P. SELLS, *Treating the Tough Adolescent*, The Guilford Press, New York 1998, str. 246-255.

32 Usp. R. WUTHNOW, *Learning to Care. Elementary Kindness in an Age of Indifference*, Oxford University Press, Oxford 1995, str. 104-131.

33 Usp. A. G. ŠABIĆ, *Književnokomunikacijski pristup u susretu s biblijskim tekstovima u religioznom odgoju i katehezi*, u: »Diacovensia« 2(1994)1, str. 145-146; ISTA, *Književni interesi – važan kriterij u izboru književnoumjetničkih i biblijskih tekstova u katehezi*, u: »Bogoslovska smotra« 56(1996)2-3, str. 469-493; A. HOBLAJ, *Metoda parabole kao sredstvo katehetske komunikacije*, u: »Crkva u svijetu« 40(2005)4, 415-444; ISTI, »Metoda simboličkih znakova u katehezi«, u: I. PAZIN (ur.), *Za trajan odgoj u vjeri. Zbornik radova*, Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb 2006, str. 167-190; T. BEUS, *Korelacija školskog vjeronauka i drugih predmeta u radu s Biblijom*, u: »Kateheza« 24(2002)1, str. 45-50.

34 Mnogo je vrijednih priručnika i pomagala za rad s Biblijom. Usp. F. W. NIEHL – A. THÖMMES, *212 metoda za nastavu vjeronauka*, Katehetski salezijanski centar (KSC), Zagreb 2000, str. 20; *Biblijski kviz. Pitanja i zagonetke za mlade i odrasle*, KSC, Zagreb 2000; N. HOHNJEC, *Biblija u pastoralnom radu. Priručnik za rad u biblijskim skupinama*, KSC, Zagreb 1998; J. BELBEN – T. COOPER, *Igre i aktivnosti s Biblijom*, KSC, Zagreb 2002; E. BIANCO, *Lectio divina. Susret s Bogom u njegovoj riječi*, KSC, Zagreb 2005. Usp. *Praktični rad s Biblijom danas*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 21991.

korelacija športa i vjere. Kroz vjeronauk šport (po)prima nove obrise: pravila ponašanja, poštena borba (»fair-play«), razvoj naravne i kršćanske vjere u športaša. Zahvaljujući športu, vjeronauk dobiva novu snagu i značenje. Šport ima veliku odgojnu i ludičku snagu.³⁵ Igra i šport pomažu razvoju (samo)discipline i (su)odgovornosti.³⁶ Nerazdvojan su dio čovjekova stava – nutrine. Suvremeni nastavnik – vjeroučitelj nije neki predavač, već je pravi animator, športskim rječnikom – trener. Uspjeh razreda (momčadi) ujedno je trenerov uspjeh. Neuspjeh u radu ujedno je neuspjeh njihov voditelja, vođe, učitelja. Ocjena je odraz (ne)uspjeha učenika, ali i profesora. Nije svrha nastavnog procesa neuspjeh već uspjeh. Taj uspjeh treba biti zaslužen, a ne isprošen. Za pobjedu se treba izboriti. Mudra i strpljiva, hrabra i zahtjevna osoba treba u učitelju – animatoru biti stalno prisutna. Možemo govoriti o posebnom pristupu učenicima športašima, ali i o športskom duhu u razredu, u školi, na vjeronauku.

Deseta tvrdnja

U stvaranju radosnoga i ugodnoga vjeronaučnog ozračja i zajedništva, osim uloge vjeroučitelja, važna je i uloga svećenika, roditelja, zajednice vjernika, učenika. Svi su pozvani na međusobnu suradnju i konkretno djelovanje.

Ponekad se djeca i mladi čine nezainteresiranim za učenje i rad. Gotovo svi vjeroučitelji, unatoč određenom otporu i »lutanju«, prate do najvećih dubina i srži sve ono što se događa na duhovno-egzistencijalnoj razini oko njih. Posebno promatraju i pronađu pastoralne djelatnike i službenike – svećenike, redovnice i redovnike, vjeroučiteljice i vjeroučitelje. Vide njihove dobre strane, njihov napor, zalaganje i vedrinu. Dobro zapažaju i njihove pogreške, propuste, promašaje. Smeta im i sablažnjava ih nedosljedan život onih koji bi trebali

biti uzor i primjer. U takvim situacijama sve vide – čak i više nego što jest. Mnogo vjeruju medijima i glasinama. Izgleda da je postalo moderno – biti kritičan, suditi drugima i u vjeri i moralu. Djeca i mladi zacijelo nisu dovoljno educirani za evanđeosku mudrost vrednovanja drugih. Vjerojatno nisu zahvaćeni radošću i zanosom Radosne vijesti koja svemu vjeruje, svemu se nada, sve podnosi. Stoga je važno raditi na buđenju i oblikovanju novoga lica Crkve. Važno je raditi na stvaranju novoga govora vjere u kojemu igra kreativnosti, inovacije, dijaloga i autentičnosti ima važnu ulogu.³⁷ Crkva kao zajednica Isusovih prijatelja – okupljenih oko njega kao uskrsloga i živoga Gospodina ne može u percepciji današnjih suvremenika biti ustanova koja »sve zabranjuje, brani ili osuđuje«, ustanova u kojoj nema radosti, ustanova u kojoj vlada »zakon prisile, novca ili moći«. Osim vjeroučitelja, na vjeru djece i mladih snažno utječu prezbiteri – svećenici konkretne župe. Bit će pohvalno budu li oni nositelji radosti evanđeoskih blaženstava, mudri i uzorni propovjednici, dobri prijatelji i suradnici, te ponizni i hrabri Kristovi suradnici.³⁸ Vjernička župna zajednica satkana od raznih vjerničkih skupina koje žive evanđeosko zajedništvo i radost, koje ne osuđuju, već bodre, rade i mole, odrazit će se na percepciju vjere, vjeronauka, vrijednosti. Vrijeme je promjena. Vrijeme je pri-

³⁵ Usp. TALIJANSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Šport i kršćanski život*, SALOM – Salezijanska športska mladež, Zagreb 2002, str. 45-48.

³⁶ Usp. *Misli*. Don Bosco, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 2003, str. 63.

³⁷ Usp. A. G. ŠABIĆ, *Prema novom govoru vjere*, u: »Bogoslovska smotra« 70(1999)4, 535-562.

³⁸ Usp. M. ŠIMUNOVIĆ, *Pastoral za novo lice Crkve. Teološka promišljanja o župnoj zajednici*, Zagreb, Kršćanska sadašnjost 2006, str. 369-397. Usp. također: J. ŠIMUNOVIĆ, *Teološke i antropološke pretpostavke suradničkih odnosa unutar župne zajednice*, u: »Bogoslovska smotra« 75(2004)1, str. 143-163.

jelaza s brojnih kritika na račun Crkve i njezinih predstavnika na zajednicu vjernika koja po vjeronaučnim skupinama – školskim i župnim, u jednostavnosti igre i prirodnosti, ljubaznosti i odgovornosti, vedrini i poniznosti ostvaruje evanđeoske promjene počevši od sebe.

ZAKLJUČAK

Činjenica vjere »Deus ludens – homo ludens – theologia ludens« govori mnogo o Bogu i o čovjeku iz Božje perspektive. Govori o igračima života, o igračima koji ulaze u dijalog koji spašava, obnavlja i daje smisao. Vjera koja je nošena radošću i slobodom djece Božje odražava se u konkretnom vjeronaučnom radu. Vjeroučitelji se u svojoj službi trajno vraćaju na izvore – evanđelja. Vraćaju se na teološko-katehetske dokumente koji traže radost navještaja, stvaralaštvo, kvalitetu, novi govor vjere, inkulturaciju, korelaciju, svjedočanstvo života.

Istraživanje provedeno među zagrebačkim adolescentima pokazuje visok postotak onih koji se izjašnjavaju vjericima – katolicima, ali i nepoznavanje temeljnih datosti

vjere vezane uz igru i mnoge korelativne pojmove. Posebno iznenađuje nepoznavanje riječi »evanđelje«. Nakon mnogo godina vjeronauka stječe se dojam da nedostaju ne samo temeljna kršćanska znanja već i temeljna kršćanska iskustva. Nezainteresiranost, otuđenost i prkos na vjeronauku nerijetko su odraz obiteljske, župne, školske i društvene situacije nesklone vjeri i Crkvi. Umjesto olake osude ostaje otvorenim pitanje kakvu sliku o Bogu i Crkvi, o čovjeku i nadi ostavljaju današnji pastoralni djelatnici – vjeroučitelji, svećenici, roditelji.

Pitanje je koliko današnja djeca i mladi susreću radost djece Božje, radost otkupljenih, radost novoga života u Kristu. Odgovori mladih pokazuju potrebu za promjenama u radu i pristupu, svjedočenju i animaciji. Deset tvrdnji pruža određene smjernice i poticaje kako vjerničku igru, rad i radost živjeti na vjeronauku, ali i u župama i obiteljima. Potrebne su mnoge korelacije i inkulturacija. Promjene su moguće i potrebne pred izazovom novoga govora vjere koji istinski vrednuje fenomen igre, ljepote i radosti u učenju i radu – primjer najboljeg Učitelja i Odgojitelja.